

הרב שמעון גפני

עיון במצוות מחיית עמלק

במצווה זו נאמר בתורה סוף פרשת כי תצא "והיה בהניח... לך מכל אויבך מסביב... תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח" (דברים כ"ה, יט).
 ב"חינוך" מצוה תר"ד נאמר: "שנצטוינו למחות זרעו של עמלק ולאבד זכרו מן העולם זכר ונקבה גדול וקטן, ועל זה נאמר "תמחה את זכר עמלק" שבכלל זכר הוא הכלי. ומעיר על כך ב"מנחת חינוך" מבואר בר"מ פ"ו ממלכים ה"ד. "יובמה דברים אמורים שלא השלימו", עיי"ש.

ועיין ברש"י בחומש כאן, שפירש תמחה וכו' מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק **משור ועד שה** שלא יהיה שם עמלק נזכר וכו', ודבר זה דאף הבהמות צריכים להרוג אינו מבואר בר"מ ובדברי הרב המחבר ואיני יודע מהיכן הוציא רש"י זה. ובספרי כאן לא ראיתי זה וממעשה דשאל אין ראייה, דהקב"ה ציוה לו אז עיי' שמואל, אבל להיות מצוה לדורות לא שמענו, וצ"ע, עכ"ל ה"מנחת חינוך".

הנה בהערות על ה"מנחת חינוך" הוצאת "מכון ירושלים" מעירים כי אמנם הדבר כן נזכר במכילתא סוף פרשת בשלח, ו"בתורה תמימה" אף מובא הדבר בשם ה"ספרי" וכאשר מחלק ה"תורה תמימה" את מילות הפסוק ללימודים שונים הרי על המילים "מתחת השמים" מציין "שלא יהיה נין ונכד ולא גמל ולא חמור מתחת השמים שלא יאמרו גמל זה של עמלק" [ספרי]. הרי נראה בעליל דדין זה **דאף הבהמות** צריך להרוג מובא במכילתא ובספרי ודלא כדברי ה"מנחת חינוך".

אולם ההדגשה שלימוד הריגת הבהמות נלמד מהמילים "מתחת השמים" צריכה בירור. דהנה בסוף פרי "תצא" עם פירוש המלבי"ם מובא ה"ספרי" ושם נאמר: "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים, וכן הוא אומר (שמות י"ז, יד) כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים - שלא יהא **נין ונכד** לעמלק תחת השמים, ואומר (שם פסוק טו) כי יד... מלחמה לה' בעמלק מדור דור, נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שלו, שלא יניח נין ונכד של עמלק **ולא גמל ולא חמור** תחת כל השמים שלא יאמרו גמל זה של עמלק". נראה ששני הפסוקים המובאים בתחילת הספרי "תמחה את זכר" וכו' וכן "כי מחה אמחה" וכו' למרות ההדגשות של המילים "מתחת השמים" עדיין לא נלמד מהם **גמל וחמור**, וההדגשה על **נין ונכד** ורק בהמשך הפסוק כי יד על כס... **מלחמה לה'** בעמלק נלמד דין **גמל וחמור**.

והנראה לומר בזה כי לגבי עמלק קיימים שני דינים: א) דין "מחייה", ב) דין "מלחמה לה". מצד דין מחיית עמלק מספיק לדאוג לכך שלא ישאר נין ונכד בעמלק. אך מצד מלחמה לה' בעמלק יש צורך גם במחיית גמל וחמור שלא יאמרו "גמל זה של עמלק".

ובספר "מועדים וזמנים השלם" ס"י קס"ב מובא: "מ"ע מה"ת לאבד זכר עמלק... ומעכשיו אני תמה נהי דשאל המלך לא קיים המצוה דהשאר צאן ובקר וכן את אגג, הלא מלכו אחריו מלכים כשרים במנוחה ולמה לא יצאו למלחמה נגד עמלק, וכן דוד המלך בעצמו שהי הניח לו מכל אויביו מסביב ולכן רצה לקיים מצות בנין בית המקדש, למה לא קיים מ"ע של מחיית עמלק... ולעני"ד נראה שהמצוה היא מחה תמחה את זכר עמלק והיינו שלא להשאיר מהם שריד ופליט, וע"כ אם נשאר מהם לא קיימנו המצווה כלל, שאין חיוב לאבד עמלקים אלא כשיכולים לאבד אותם לגמרי שזהו קיום המצוה, ובאיבוד מקצתם לא קיימנו שום מצוה, ולכן דווקא בימי שאלו העמלקים היו במקומם ואם יצאו ישראל לאבדם כל אשר להם היינו מקיימים המצוה, אבל שאלו המלך והעם עסקו בבזיה וכן בתפיסת אגג, וממילא בינתיים מהם שברחו גם לארצות העולם... ותו לא נוכל לקיים המצוה עד שנצא למלחמה נגד כולם בכל מקום בעולם ואז נאבד זכרם... וע"כ רק כשנשב במנוחה בארצנו בביאת משיח צדקנו... נוכל לצאת במלחמה נגדם לאבדם בכל מקום שהם ואז נקיים המצוה מחה תמחה... אבל המלכים אחר שאלו שמלכו, לא קיימו המצוה שקיומה רק באיבוד עמלק מתחת השמים וזה רק בביאת משיח צדקנו".

ולע"ד תמוהים דברי המחבר הדגול הקובע שדוד המלך לא שייך בדין מחיית עמלק. דהרי בגמ' ב"ב דף כ"א, ע"א על הפסוק במ"א יא, טז: "כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום" נאמר שם בגמרא: "כי אתא לקמיה דדוד אמר ליה מאי טעמא עבדת הכי, אמר ליה דכתיב תמחה את זכר עמלק, אמר ליה והא אנו זכר קרינו, א"ל אנו זכר אקריון". הרי רואים שהבירור בין דוד ליואב התנהל בנוגע לענין מחיית עמלק וזאת היתה סיבת מלחמתו של יואב. וכן מפורש בספר החינוך במצוה תר"ד בענין מצות מחיית זכר עמלק: "וכבר טעה בניקוד תיבה זו גדול הדור והוא יואב בן צרויה, והשאיר מהם הנקבות לפי שרבו לא השגיח יפה עליו כשלמדו מקרא זה ונשתבש יואב וקרא זכר..." ומה לנו מפורש מזה שדוד ויואב עסקו במצוות מחיית עמלק.

וב"חינוך" סוף מצווה תר"ג לגבי המצווה לזכור מה שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים, נאמר: "והעובר על זה ולא זכר בלבו ולא וקרא בפיו מעולם מה שעשה עמלק לישראל ביטל עשה זה וגם עבר על לאו הבא על זה שהוא "לא תשכח". הרי שלגבי מצוות הזכירה הזכיר לאו ועשה, ואילו לגבי המצווה להכרית זרעו של עמלק תר"ד מסיים "החינוך": "ועובר על זה ובא לידו אחד

מזרע עמלק ויש סיפק בידו להרגו ולא הרגו ביטל עשה זה". מוכח שלגבי מצוות מחיית עמלק הדגיש רק את מצוות העשה. וביותר יש לדייק בלשונו של ה"חינוך" שראינהו הולך בעקבות הרמב"ם בנושא דין מחיית עמלק (ולא כרש"י) והזכיר שהדין חל על עולל ויונק ולא הזכיר גמל וחמור וכמו כן לשונו כאילו לקוחה מהרמב"ם לגבי **בא לידו אחד מהם**, ומדגיש ה"חינוך" שגם לגבי **אחד מהם** ולא הרגו ביטל את העשה של מחיית עמלק. מפורש לנו שלא כדעת הרב המחבר בספרו "מועדים וזמנים", המדגיש שאם אין הריגת כולם, ובכל מקום לא קיימו מצות מחיית עמלק.

וביותר יש לדייק שהרי הדין של כל שבא לידו אחד מהם ולא הרגו לומד הרמב"ם מהפסוק "לא תחיה כל נשמה" ובפרק ו' מהלכות מלכים הלכה ד', מביא הרמב"ם "אבל שבעה עממין ועמלק שלא השלימו אין מניחין מהם נשמה שנאמר (דברים כ, טז) "...רק מערי העמים לא תחיה כל נשמה". וכן הוא אומר בעמלק "תמחה את זכר עמלק". הרי שהרמב"ם כולל בחדא מחתא את שבעה עממין יחד עם עמלק ואומר "אין מניחין מהם נשמה". משמע שסובר שגם בעמלק אין מניחים נשמה היינו אפי' נשמה אחת וכל שבא לידו בעמלק ולא הרגו כמובן שביטל מצות עשה של מחיית עמלק.

ונראה שה"חינוך" הבין בלשון הרמב"ם בפ"ה מהלכות מלכים הלי' ד' דקיימת מצות עשה להחרים שבעה עממין וכמו כן קיים גם לאו של לא תחיה כל נשמה המלמד על כל מצות החרמה ששייך ל"כל שבא לידו אחד מהם ולא הרגו" ומסיים הרמב"ם "וכבר אבד זכרם" היינו שמבחינת שבעה עממים כבר אבד זכרם וכבר לא שייך להחרים ולמחות זכרם. ומיד ממשיך הרמב"ם בהלכה ה': "וכן מצוות עשה לאבד זכר עמלק", היינו שבעמלק עדיין שייך לאבד זכרם באותה צורה של קיום מצות שבעת עממין וכוונתו במלת **וכן**, בדיוק באותה צורה מצוה לאבד זכרם, **וכל שבא לידו אחד מהם** מצוה לאבד זכרו.

ונראה לעני"ד כי במצות מחיית עמלק קיימות שתי שיטות מרכזיות והם: (א) שיטת רש"י. (ב) שיטת הרמב"ם. וננסה לבאר תחילה שיטת רש"י. בסוף פרשת בשלח כתובים גם שתי מצוות השייכות לעמלק. (א) זכירה. (ב) מחיה: "כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמוחה את זכר עמלק מתחת השמים" (שמות יז, יד). ובפסוק שלפניו נאמר "ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב", ומסביר רש"י: "חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולן, ומכאן אנו למדים שעשו על פי הדבור של השכינה". על המלים "וישים באזני יהושע" מפרש רש"י: "המכניס את ישראל לארץ שיצוה את ישראל לשלם לו את גמולו". על המלים "כי מחה אמוחה" מפרש רש"י: "לכך אני מזהירך כי חפץ אני למחותו". נראה שלפי רש"י קיים כאן **תהליך מתמשך**, בתחילה צוה הדיבור רק **להחליש** את עמלק ורק **לחתוך ראשי גבוריו** והנימוק הוא כי "חפץ

אני למחותנו" היינו שבסוף התהליך (וכפי שיבואר היינו בימי המשיח) רוצה אני שתתקיים במלואה מצות מחיית עמלק עד כדי השמדת שם **עולל ויונק שור ושה**. וכפי שרש"י בפרשת "כי תצא" מציין על הפסוק "תמחה את זכר עמלק" "מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה, שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על בהמה לומר בהמה זו משל עמלק הייתה". כבר הדגשנו בתחילת דברנו שרש"י מדגיש כי המצווה בשלימותה תתקיים רק ע"י קיום "מלחמה לה' בעמלק" וזה ע"י אבוד בעלי חיים כגון "גמל וחמור שור ושה" וגם ע"י "תמחה את זכר עמלק" שזה כולל איש ואשה עולל ויונק, כמובא במכילתא ובספרי. והנה בגמרא סנהדרין דף כ' ע"ב נאמר: "תניא ר' יוסי אומר שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ. להעמיד להם מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה ואיני יודע איזה מהן תחילה. כשהוא אומר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק הוי אומר להעמיד להם מלך תחילה, ואין כסא אלא מלך שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך (דבה"י אי כט, כג), ועדיין איני יודע אם לבנות להם בית הבחירה תחילה או להכרית זרעו של עמלק תחילה, כשהוא אומר (דברים יב, י-יא) והניח לכם מכל אויביכם וגוי והיה המקום אשר יבחר ה' וגוי, הוי אומר להכרית זרעו של עמלק תחילה וכן בדוד הוא אומר (שמו"ב ז, א-ב) "ויהי כי ישב המלך דוד בביתו וה' הניח לו מסביב", וכתוב ויאמר המלך אל נתן הנביא "ראה אנוכי יושב בבית ארזים" וגוי. וברש"י פרשת ראה על המלים "והניח לכם" מפרש: "לאחר כיבוש וחילוק ומנוחה מן הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל ואין זו אלא **בימי דוד** אז יהיה המקום בנו לכם בית הבחירה בירושלים וכן הוא אומר בנביא "ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו" וכו'.

רואים מפורש מרש"י שדין מחיית עמלק שעליו מדבר הפסוק "והניח לכם" התקיים בימי דוד ולכן רצה לבנות את בית הבחירה שזו המצוה השלישית שנצטוו בכניסתם לארץ מיד לאחר מחיית עמלק.

לפי זה יובן היטב הסברו של רש"י בשמואל אי פרק ט"ו פס' ג'. בפסוק נאמר ששמואל אמר לשאול בשם ה' "עתה לך והכית את עמלק... והמתה מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור", ומסביר רש"י "שהיו בעלי כשפים ומשנין עצמן ודומין לבהמה". ואינו מובן מדוע מסביר רש"י שהצורך להרוג את הבהמות היה משום שמשנין עצמם ע"י כשפים ולמה לא פירש כמו בפירושו לתורה בפרשת "כי תצא" שהצורך להרוג את הבהמות הוא מדין מחיית עמלק ומלחמה לה' בעמלק? אך לפי דברינו יובן היטב. שהרי הסברנו שרש"י לומד מפרשת "בשלח" שדין מחיית עמלק הינו **תהליך** המתחיל ב"ויחלש יהושע" שרק חתך **ראשי גבוריו** עד "והיה בהניח" שזה כהדגשת רש"י **בימי דוד** ואז תתקיים המצוה של מחיה רק ע"י הריגת עולל ויונק. כ"כ בימי שאול זהו רק אמצעו של התהליך ואז אין הדין של קיום **המלחמה לה'** ע"י

הריגת בעלי החיים אלא רק משום שהיו בעלי כשפים לכך נצטוו להרוג הבעלי חיים שלמעשה היו אדם בדמות בהמה. ויתכן שרש"י מרמז שהריגתם נובע מ**תהליך** מצות המחיה, בכך שבפרשת "כי תצא" בדין מצוות המחיה מוסיף הוא על לשון המכילתא והספרי המציינים בבעלי חיים רק את המילים "מגמל ועד חמור" ואילו רש"י מציין גם את המלים "משור ועד שה" המובאים בענין שאול ועמלק ובכך מרמז הוא שאמנם אצל שאול היה ענין של כשפים ולא **גמר המצוה** של המחיה. אך בכל זאת היה בכך קיום אמצעיתו של תהליך המחיה המתחיל מתקופת יהושע ונגמר בתקופת דוד (יתכן שלכך נאמר בשאול לך **והכית** ולא נאמר לך **ומחית**).

והנה הרמב"ם בהלי מלכים פרק א' הלכה א' כותב "שלוש מצוות נצטוו ישראל בזמן כניסתם לארץ למנות עליהם מלך שנאמר שום תשים עליך מלך, ולהכרית זרעו של עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק, ולבנות בית הבחירה שנאמר (דברים יב, ה) "לשכנו תדרשו ובאת שמה". ובהלכה ב' כתב: "מנוי מלך קודם **למלחמת עמלק** שנאמר (שמו"א טו, א) אותי שלח ה' למשחך למלך עתה לך והכית את עמלק¹. והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית שנאמר (שמו"ב ז, א-ב) "ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו, ויאמר המלך אל נתן הנביא אנוכי יושב בבית ארזים וגו'". וצריך לדייק שינוי הלשוניות ברמב"ם דבתחילה מדגיש הרמב"ם דמינוי מלך קודם **למלחמת עמלק** ומביא פסוק משאול שבכלל אינו מובא בגמ' המביאה רק את הפס' "כי יד על כס" וכו' ובהמשך כותב הרמב"ם "**והכרתת זרע עמלק** קודמת לבנין הבית" ומביא ראיה מדוד ונתן הנביא ואינו מזכיר את הפסוק של "ויהי בהניח" א"כ מדוע בענין מינוי מלך מדגיש הרמב"ם את המלים **מלחמת עמלק** ובנוגע לענין ההקדמה לבנין הבית מדגיש הרמב"ם את המלים **והכרתת זרע** ואינו מזכיר את המלים **מלחמת עמלק** כמקודם².

והנראה לומר בזה דרצונו של הרמב"ם להדגיש דקיום מחיית עמלק היה יכול להתקיים במלואו גם בימי שאול. בניגוד לדעת רש"י המדגיש בפסוק המובא גם בגמ' סנהדרין "והניח לכם" ואין זו אלא בימי דוד דנראה דדעתו שרק בימי דוד הבא משבטי יהודה, וכדברי רש"י בפרשת "ויחיי" (בראשית מט, י) לא יסור שבט מיהודה **מדוד והילך**... עד כי יבא שילה מלך המשיח **שהמלוכה שלו**, הרי שהמלך האמיתי הוא דוד ומשיח הבא מכח דוד, **המלוכה שלו** שהרי הוא בן דוד שהמלוכה שלו ולכך מדגיש הרמב"ם את הפסוק "אותי שלח ה' למשחך למלך עתה לך **והכית** את עמלק" למרות שאינו מובא בגמרא סנהדרין כדי ללמד ששאול היה יכול לקיים את דין **מחיית עמלק** בשלמותה, הן מצד "מלחמה לה'

1. "עתה לך והכיתה את עמלק והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמל עליו, והמתה מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור" (שמואל א' ט"ו, ג).

2. ראה מה שכתבו לשאלה זו נושאי כליו של הרמב"ם הרדב"ז וה"לחם משנה" על אתר.

בעמלק" - השייך גם לבעלי חיים, והן מצד "הכרתת זרעו של עמלק" השייך בעולל ויונק דוקא. וזאת הסיבה שהרמב"ם מביא את הפסוק משאול להראות וללמד שבקשת שמואל משאול "לך והכית את עמלק... והמתה מאיש עד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור" לא הייתה כדעת רש"י בגלל בעלי כשפים אלא עצם דין מחיית עמלק וקיום נקודת **מלחמה לה'** בעמלק הגורמת להריגת בעלי החיים. ולכך מדגיש הרמב"ם את המלים מינוי מלך קודם **למלחמת עמלק**. ולמד זאת הרמב"ם מעצם הפסוק המדגיש כי יד על כס (והכוונה מינוי מלך)... **מלחמה לה'** בעמלק, הרי דמינוי מלך קודם למלחמה לה' בעמלק, דלפי הספרי והמכילתא נלמד מכך ענין כילוי בעלי חיים.

ואחר העיון בזה נראה לומר שלדעת הרמב"ם הסובר שדין מחיית עמלק הינו אך ורק בבני אדם ולא בבעלי חיים, כפי שמציין ה"מנחת חינוך" שהבאנו וכפי שמציין הרמב"ם שהמצוה לאבד **זכר** עמלק וכ"כ **להכרית** זרעו. בעיקר מודגש הדבר בספר המצוות מצוה קפ"ח "הוא שצונו להכרית זרע עמלק בלבד משאר זרע עשיו **זכרים ונקבות קטנים וגדולים** ולא הזכיר בעלי חיים. הרי שדין "מחיית עמלק" הינו דין **מתמשך כל הזמן** כפי שממשיך הרמב"ם: "ואנו מצווים לחטט אחריהם (משמע גם **היחידים** מהם) ולרדפם בכל דור ודור עד שיכלו ולא ישאר מהם איש". וכך גם הדין בשבעת העממין, למרות שהרמב"ם מציין "וכבר אבד זכרם" בהלכות מלכים פרק ח' הלכה ד'. עדיין מציין הרמב"ם שהמצווה "נוהגת בכל דור **שימצא בו אפשרות** הדבר ההוא". ונצטט מתוך ספר המצוות מצוה קפ"ז: "ואולי יחשוב החושב שזאת מצוה שאינה נוהגת לדורות אחר שבעת עממין כבר אבדו... אבל הוא נוהג בכל דור שימצא בו אפשרות הדבר ההוא. התחשוב כשיאבד השם יתעלה זרע עמלק ויכריתו עד אחריתו כמו שיהיה במהרה בימינו, כמו שהבטיח אותנו באומרו כי מחה אמחה את זכר עמלק, אינו לדורות, זה לא יאמר. אבל נוהג בכל דור ודור עד שיכלו ולא ישאר מהן איש וכן עשינו עד אשר תמו ונכרתו בימי דוד ונתפורנו הנשארים ונתערבו באומות, עד שלא נשאר בהם שורש (הרי שבניגוד לדעת הגאון הגדול האחרון בספרו, קוים בימי דוד דין הכרתת ומחיית עמלק למרות שהנשארים התפזרו והתערבו באומות) ולא בעבור שנכרתו תהיה המצוה שנצטוונו להרגם בלתי נוהגת לדורות ואפילו אחר כלותם ואובדם מפני שאלו המצוות אינן נקשרות בזמן ולא במקום מיוחד כמו המצוות המיוחדות במדבר. אבל הן נקשרות כל זמן שימצא שיהיה אפשר בו הציווי ההוא, כי פעמים הרבה תהיה המצוה נוהגת לדורות אבל יהיה הדבר שנצטוונו עליו כבר נעדר **באחד מהמקומות מהדורות**". הרי שהרמב"ם מציין שלמרות שדוד המלך הכרית את עמלק וקיים המצוה, ולמרות שמובטחים אנו מאת הקב"ה כי ימחה את כל זכר עמלק בעתיד (כנראה בביאת משיח צדקנו) עדיין יהיו דורות שנגלה יחידים מעמלק אחרי שנחטט אחריהם ומצוה עלינו להכריתם ובכך נקיים את מחיית עמלק.

היוצא מדברינו שלדעת הרמב"ם דין מחיית עמלק הינו דין שקיים בכל דור ודור עד לכליונם הסופי ע"י הקב"ה שהבטיח "כי מחה אמחה", ודין זה שייך רק ע"י הכרתת זרעו של עמלק ולא הכרתת **בעלי חיים**, והא דהביא הרמב"ם בתחילת הלכות מלכים ראיה משאול המלך דדין מינוי מלך הינו רק בהכרתת זרעו "זכרים ונקבות קטנים וגדולים" (כביטוי בספר המצוות), ודין כלוי הבעלי חיים הינו מדין **מלחמה לה' בעמלק**, וגם דין מלחמה לה' בעמלק **אינו חלק שבתוך** מצוות מחיית עמלק, אלא דין מיוחד שלאחר "כי יד על כס" דהיינו כסא מלכות ומינוי מלך - יש דין של מלחמה לה' בעמלק, לכלות גם את בעלי החיים, וזה דווקא אחרי מינוי המלך הראשון. ולכך מדגיש הרמב"ם ומביא את הפסוק משאול - למרות שהגמרא לא הביאה אותו - ללמד שבזמן מינוי שאול כמלך הראשון היה קיים דין מיוחד של **מלחמה לה'** לאחר שנתקיים חלקו הראשון של הפסוק "כי יד על כס", ועתה צריך להתקיים חלקו השני של **מלחמה לה'**. אך אין זה שייך לדין מחיית עמלק שזה מתקיים רק בהכרתת זרעו, ולכך בהלי בי מדייק הרמב"ם לומר שמינוי מלך קודם **למלחמת עמלק** ולא הזכיר הכרתת זרע עמלק. ואילו בהמשך בנוגע לבניית בית המקדש מדייק הרמב"ם לומר "שהכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית". כאן הזכיר הרמב"ם הכרתת זרע עמלק ולא מלחמת עמלק כי כאן עוסק הרמב"ם בדין מחיית עמלק השייך רק לבנין הבית ולכך הביא הרמב"ם רק את הפסוק **מדוד המלך** "ויהי כי ישב המלך בביתו והי הניח לו מסביב **מכל אויביו**", להדגיש ולהוכיח מדוד שעסק בדין מחיית עמלק וקיים זאת, ולכך רצה לבנות את בית הבחירה הבא אחר קיום מצות **מחיה**. ואמנם מצות המחיה של דוד כללה רק בני אדם ולא בעלי חיים כיון שדין בעלי חיים היה שייך רק למינוי המלך הראשון ואילו עליו מוטל היה למחות את עמלק ומצות המחיה קיים ע"י הכרתת זרע עמלק. יתכן שהעובדה שדוד הרג רק בני אדם הוא מקור הרמב"ם שדין מחיית עמלק מתקיימת רק ע"י הכרתת זרעו, ולא בעלי חיים. וגם זאת לאו דווקא ע"י הריגת כל עמלק וכפי שדייק הרמב"ם בדברו על הי כותב הרמב"ם: "כמו שהבטיח אותנו באומרו כי מחה אמחה את זכר עמלק, כשיאבד הי יתעלה זרע **עמלק** ויכריתנו עד אחריתו, ואילו בדברו על המצוה המוטלת עלינו למחות את זכר עמלק כותב; "אבל נוהג בכל דור ודור כל זמן שנמצא מזרע עמלק (משמע אפילו יחידים) מצוה להכריתו... וכן עשינו עד אשר **תמו ונכרתו** בימי דוד". הרי שבימי דוד לא כתב "**עד אחריתו**".

לדעת רש"י הסביר (בניגוד לרמב"ם) שדין מחיית עמלק כולל גם בעלי חיים וכפי שצינו שכותב על המלים בתורה "תמחה את זכר עמלק": מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה. אם כן מדוע לא הרג דוד את בעלי החיים והרי קיים לכאורה מצות מחיה המחויבת לפני בנית בית הבחירה, אלא שכמו שהסברנו בשיטת רש"י שענין מחיית עמלק

הינו בגדר **תהליך** המתחיל מ"ויחלוש יהושע את עמלק" שע"פ הדיבור רק חתך ראשי גיבוריו ולא יותר, והמשך בתקופת שאול ודוד שעליהם היה מוטל רק להכרית זרעו של עמלק, וזה ששאל נצטווה גם על הריגת בעלי חיים היה רק בגלל שהיו בעלי כישוף. ודוד המלך הכרית את זרע עמלק בלבד, היינו מצד הדין המובא בגמרא סנהדרין הקובע **שהכרתת זרעו של עמלק** קודמת לבנין בית הבחירה, ונדייק: רק הכרתת זרעו ולא בעלי חיים, וחייב זה מצד דין התורה המובא בגמרא מהפסוק בדברים י"ב "והניח לכם מכל אויביכם וגו'. והיה המקום אשר יבחר ה', ובהכרתת זרע עמלק התקיים והניח לכם מכל אויביכם. ולכן דוד המלך נאמר בו "ויהי כי ישב המלך בביתו וה' **הניח לו מסביב**" רק אז החליט לבנות את בית הבחירה כי קיים כבר את **תהליך** מחיית עמלק ע"י הכרתת זרעו של עמלק. ורק לבסוף "כי יבא שילה" וכפירוש רש"י בבראשית מ"ט פסוק י': "מלך המשיח שהמלוכה שלו" יתקיים כי **מחה אמחה** את זכר עמלק. היינו הקב"ה יצרף את מלחמתו בעמלק לדין הכרתת זרעו ותתקיים במלואה המחיה האמיתית הכוללת "מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה" שהיא ה"מלחמה בעמלק" וביחד תתקיים המחיה בשלמות מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה. וכביטוי של רש"י בחומש "כי יד על כס יה" ידו של הקב"ה הורמה ליטב בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית... וכשימחה שמו יהיה שם שלם והכסא שלם". **השם שלם** מצד שיתקיים המשכו של הפסוק "כי יד על כס י-ה מלחמה להי בעמלק" ומצד זה "שלא יהא שם עמלק נזכר גם על הבהמה". כך יהיה השם שלם הן מצד ה' **שמו** והן מצד שלילת **שם** הרשע עמלק גם מהבהמות. **והכסא** יהיה שלם מצד עם ישראל שצווה בכל הדורות להכרית זרעו של עמלק ויקויים בעיקר ע"י דוד המלך, שהינו הרגל הרביעית של **כסא** הכבוד. וכך גם הכסא - המרמז על עם ישראל - וגם ה' יתאחדו בנקמתם מעמלק "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה להי המלוכה" (עובדיה א, כא) וביחד עם מלך המשיח "שהמלוכה שלו" תתאחד המלוכה שלו עם מלכות ה' וכסא ה' יהיה שלם ושמו יהיה שלם "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

ושמעתי מאת הרב סגל זצ"ל חתנו של הגה"צ ר' שלום שבדרון זצ"ל בשם החיד"א מה שאנו אומרים לאחר קריאת שמע של שחרית ב"ויציב ונכון... לדור ודור הוא קיים ושמו קיים" הכוונה לאותיות ה' ו' א' החסרים בפסי "כי יד על כס יה". א' של המלה כס ו' וה' החסרות במלה י-ה. כי הכוונה **לדור ודור** זה לאחר מלחמת עמלק כנאמר "מלחמה להי בעמלק **מדור דור**" אז יהיה ה' ו' א' קיים **ושמו** קיים **וכסאו** נכון כמו שהסברנו.

ואפשר להוסיף הסבר לפסוק: "למען תספרו לדור אחרון, כי זה אלוקים אלקינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות" (תהלים מח, יד-טו). הכוונה שיקיים ה' גם את המלחמה שלו בעמלק וגם יוכרת זרעו על ידינו, וזה יהיה בדור האחרון בביאת משיחנו, אז יתקיים גם "הי'א'י ינהגנו על מות". הי'א'י יהיה שלם היות ויצטרף ה' למלה כס והכסא יושלם ע"י הכרתת זרע עמלק, והאותיות ו' והי' יצורפו למילה י-ה ואז יהיה ה' שלם וינהגנו על מות, הכוונה לתחיית המתים ובא לציון גואל.

* הערת המערכת: להשלמת העיון בנושא זה רצוי מאוד לעיין גם בספר "עונג יום טוב" בהקדמה אות ו' ואילך. וכן לעיין במאמרו של אברהם קורמן, "פרשת עמלק", "שמעתין" גליון מסי 50, עמ' 55 ואילך.